

Hürriyet ve Anayasa Bayramı

Tarih boyunca toplumlar, önem verdikleri olayları çeşitli etkinliklerle anmış veya kutlamışlardır. Bu etkinlikler dünyadaki gelişmelere bağlı olarak geçen zaman diliminde her çağda farklılıklar göstermiştir. İmparatorlukların hakim olduğu dönemlerde genel olarak imparatorluğun gücünü ve meşruiyetini gösterir nitelikteki dini ve din dışı ritüellerle yapılan bu etkinlikler, Fransız Devrimi sonrasında ulus devletlerin kurulması ile büyük bir değişime uğramıştır. Her bir millî devlet marş, bayrak vb. kendi sembollerini oluştururken, özellikle millî devlet olma yolunda yaşadıkları mücadele ve evrelerini millî günler olarak belirlemeye başlamış ve bu günleri millî bayramlar aracılığı ile gelecek nesillere aktarma gelenekleri oluşturmuştur. Bu bağlamda millî bayramlar hem bu günleri unutturmamak hem de yeni kurulan devletlerin meşruiyetini sağlama ve de millî değerleri kalıcı hale getirmede çok önemsenmiştir.

İlk başlarda yeni kurulan millî devletlerin kuruluş günleri, kahramanlıkların yaşandığı tarihler, yapılan savaşların unutulmaz kılınması veya oluşturdukları sistemi korumak adına verdikleri mücadeleler için Batı’da yapılan bu etkinlikler, Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. II. Meşrutiyet dönemine kadar çeşitli bayram, tören gibi etkinlikleri olan Osmanlı Devleti’nde ilk millî bayram, Batı’da başlayan millî bayram akımının etkisi ile II. Meşrutiyet’in ilan edildiği gün olan, 23 Temmuz Bayramı olmuştur.

“İyd-i Fıtır” denilen Ramazan ve “İyd-i Edha” denilen Kurban Bayramları gibi dini bayramları olan Osmanlı Devleti’nin son döneminde görülen bozulmanın etkisi ile ortak tarihe vurgu yapmak, millî bir bilinç oluşturmak amacıyla, 23 Temmuz Bayramı dışında bütün Osmanlı Milletini ilgilendiren bir başka millî bayrama duyulan ihtiyaç üzerine, Osmanlı Devleti’nin kuruluş gününün “İstiklal-i Osmani Günü” adıyla bir diğer millî bayram olarak kutlanıldığı görülmektedir. Bu dönemde kutlanılan diğer bayramlar ise ilk kez 2 Mayıs 1916’da kutlanılan “Çocuklar Bayramı” ile Gençlik ve Spor Bayramı’nın kökenini oluşturduğunu söyleyebileceğimiz “İdman Bayramı”dır. Yine bu bayramların dışında, millî ve resmi bayram olarak anılmamakla birlikte, 1908 yılından itibaren gündeme gelen “Amele Bayramı” da bulunmaktadır.

Osmanlı sonrası ise cumhuriyetin ilanı öncesi TBMM’nin açıldığı 23 Nisan günü bayram olarak kabul edilmiş, cumhuriyetin ilanı sonrası ilk millî bayram, devletin kuruluş günü olan 29 Ekim olmuştur. 27 Mayıs 1935 tarihinde TBMM’de yapılan müzakerelerde bütün medeni milletlerin tek bir günü millî bayram olarak kabul ettikleri noktasından hareketle, yalnız cumhuriyetin ilanı günü Türkiye Cumhuriyeti’nin millî bayramı olarak kabul edilmiş, Türkiye’nin içinde ve dışında devlet adına yalnız o gün tören yapılacağı kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla II. Meşrutiyetin ilanı günü millî bayramlar dışında bırakılmıştır. Aynı gün kabul edilen ve 1 Haziran 1935’te Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”a göre; Cumhuriyet Bayramı’nın 28 Ekim öğleden sonra başlamak üzere 29 ve 30 Ekim günleri devam edeceği belirtilerek, resmi ve dini bayramları da içeren genel tatil günleri şu şekilde belirlenmiştir; Zafer Bayramı 30 Ağustos günü, Ulusal Egemenlik Bayramı 22 Nisan öğleden sonra başlamak üzere 23 Nisan günü, Bahar Bayramı 1 Mayıs günü, Şeker Bayramı (3 gün), Kurban Bayramı (4 gün) ve yine yılbaşı günü 31 Aralık öğleden sonra başlamak üzere 1 Ocak günü.

Bu kanunun görüşülmesi sırasında gündeme gelmeyen Atatürk’ün Samsun’a çıktığı 19 Mayıs günü, 1938 yılında TBMM gündemine girmiş ve yapılan müzakereler sonrası, o zamana kadar Gazi Günü, Atatürk Günü gibi adlarla kutlanılan 19 Mayıs, “Gençlik ve Spor Bayramı” olarak kabul edilmiş ve karar 4 Temmuz 1938 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bunların yanı sıra bir diğer örnek ise 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi sonrası ilk kez 1963’te kutlanan ve 12 Eylül

1980 Askerî Müdahalesine kadar kutlanmaya devam edilen “Hürriyet ve Anayasa Bayramı”dır.

1950’de, 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı akabinde Türkiye’de yönetime gelen Demokrat Parti’nin, 10 yıl süren iktidar dönemi sonrası, 27 Mayıs 1960 sabahı Türk Silahlı Kuvvetleri askeri bir müdahale ile DP’nin yönetimine son vermiştir.

DP iktidarı döneminde özellikle 1954 sonrası yaşanan gelişmelerle birlikte, DP yönetiminin Atatürk devrimlerine aleyhtar olduğu, devrimlerden tavizler verdiği inancı giderek yaygınlaşmış, enflasyoncu kapitalist gelişmenin yol açtığı hoşnutsuzluk ve baskı tedbirlerine yöneliş, muhalefeti şiddetlendirmiştir.

27 Mayıs Askerî Müdahalesinin açıklanan gerekçesinde müdahalenin; 10 yıldır ülkede siyasi iktidarı elinde tutan DP’nin, özellikle 1954 seçimlerinden sonra yoğun olarak ortaya koyduğu anti demokratik uygulamalarına son vermek, Türkiye Cumhuriyetini korumak, istikrarı ve özgürlükleri sağlamak ve tek parti diktatöryası kurulmasını engellemek amacıyla yapıldığı ifade edilmiş ve demokrasi adına yapılan askeri müdahale ile geçici bir süre yönetime el konularak istikrarlı bir demokratik düzen kurma amacı ön plana çıkarılmıştır.

Askerî müdahale öncesi DP iktidarının kutuplaştırıcı, dışlayıcı söylem ve uygulamaları ile tartışılan meşruiyetinin, bir askeri müdahaleyi meşru kıldığı noktasından hareketle devrim/inkılap gibi kavramlarla ifade edilen 27 Mayıs’ın toplumsal kabulünün sağlanması son derece önemsenmiş, hatta vaizlerin vaazlarında, hatiplerin hutbelerinde ayet ve hadislerle istinaden anlatılması [Diyanet İşleri Başkanlığı](#) tarafından istenmiştir.

Müdahale sonrası TBMM’ye yeniden işlerlik kazandırmak ve olağan demokratik düzene geçebilmek için bir bilim heyeti oluşturularak yeni anayasa hazırlıklarına başlanmış, 27 Mayıs 1961’de tamamlanan çalışmalar sonrası yeni anayasa, 9 Temmuz 1961’de halkoyuna sunulurak yürürlüğe girmiştir. Bu arada siyasi faaliyetlerin önü açılmış, Anayasa’nın yürürlüğe girmesi ve 15 Ekim 1961’de yapılan genel seçimler sonrası Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, hükümeti kurma görevini seçimlerden birinci parti olarak çıkan Cumhuriyet Halk Partisi lideri İsmet İnönü’ye vermiş ve CHP ile Adalet Partisi uzlaşarak 20 Kasım 1961’de, 25 Haziran 1962’ye kadar sürecek olan Türkiye’nin ilk koalisyon hükümetini kurmuşlardır.

Türkiye’nin bu ilk koalisyon hükümeti, 13 Haziran 1962’de 27 Mayıs gününün bayram ilan edilmesine yönelik kanun teklifini TBMM’ye sunmuştur. Burada dikkat çeken nokta, bu koalisyon hükümetinin CHP ile birlikte ortağının AP olmasıdır. DP’nin bir nevi devamı niteliğinde sayılabilecek bir partinin, bu teklifin ortağı olması, sonraki yıllarda bu bayrama yönelik eleştiri ve muhalefetleri düşündürdüğünde bir tezat oluşturmaktadır. AP’nin bu tutumunun sebebi olarak, dönemin nezaketi, yeni bir askeri müdahale endişesi taşımaları ve bunun da aldıkları kararları etkilemiş olması gösterilebilir.

Bununla birlikte 27 Mayıs’ın bayram ilan edilmesi hakkındaki kanun teklifinin o tarihte görüşülmesi mümkün olmamıştır. İç tüzüğe göre ilgili komisyona havale edilmiş kanun tasarılarının 45 gün içerisinde görüşülerek TBMM’ye sunulması gerekmektedir. Bu tasarı Millî Eğitim Komisyonuna sunulmuş fakat komisyon adına konuşan Fethi Ülkü’nün açıklamalarına göre, başkanlık divanının oluşturulmaması nedeniyle komisyonda uzunca bir süre bekletilmiştir. 1 Nisan 1963’te Başbakan İsmet İnönü’nün konuyu yeniden gündeme getirerek teklifin görüşülmesi için TBMM Başkanlığına önerge vermesi ve Millî Eğitim Komisyonunun da uygun bulması üzerine, yapılan oylama sonucu tasarıнын gündeme alınması kabul edilmiştir.

Bu şekilde TBMM gündemine giren 27 Mayıs’ın bayram olarak kutlanması düşüncesi askeri müdahale sonrası Millî Birlik

Komitesi'nin de gündemine gelmişti. Cemal Gürsel 1960 yılı Temmuz ayında, devlet başkanı ve başbakan sıfatıyla MBK Başkanlığına verdiği önergede; 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin gerekçesini açıklamış, Adnan Menderes'in 1 Mayıs 1960 günü radyodan yaptığı konuşmaya istinaden, Menderes'in "1 Mayıs 1960 gününü karartarak zulüm günü haline" getirdiğini ifade etmiştir. Gürsel bu nedenle, 2739 sayılı Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Kanununun 2. maddesinin (C) fıkrasındaki Bahar Bayramı'nın kaldırılarak yerine 27 Mayıs "Millî Birlik ve Hürriyet Bayramı"nın kabul edilmesini uygun gördüğünü ve bunun için de bir kanun tasarısı hazırlandığını söylemiştir. Bundaki amacı da; 27 Mayıs'ı milletçe kutlamak ve bu bilinci gelecek nesillere devretmek ve bundan sonra milletin hak ve hürriyetine karşı bir harekete yeltenecekleri akıbetlerini hatırlatmak olarak açıklamıştır.

Millî Birlik Komitesi Güvenlik Komisyonu'nun buna dair 19 Eylül 1960 tarihli raporunda ise 1 Mayıs'ın, dünya devletlerinde "İşçi Bayramı" olarak kabul edilmiş bulunması ve Türkiye'de de işçiye tanınma yoluna gidilen hak ve hürriyetler dolayısıyla, bu bayramın kaldırılması mahzurlu görülmüş ve 27 Mayıs'ın, 1 Mayıs ile birleştirilmek suretiyle değil de en ulvi bayramlardan biri olarak, ayrı bir gün halinde kutlanması daha uygun görülmüştü.

Bu şekilde daha önce MBK'nin gündemine gelmiş olan ve "Millî Birlik ve Hürriyet Bayramı" olarak öngörülen ve kutlanması düşünülen, 27 Mayıs gününün bayram olarak ilan edilmesine yönelik önerenin, TBMM'de görüşülmesi sırasında parti grupları adına söz alan milletvekilleri, genel olarak DP iktidarı döneminde yaşanan sıkıntıları eleştirerek, bir inkılap olarak nitelendirdikleri 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ni ve 1961 Anayasası'nı, oluşturdukları demokratik düzen ve özgürlük ortamı nedeniyle övücü konuşmalar yapmış ve 27 Mayıs'ın millî bayram olarak kabul edilecek olmasından memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Görüşmelerin sonunda yapılan oylama ile 27 Mayıs günü, TBMM'de kabul edilerek ve 13 Nisan 1963'te 11381 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 sayılı kanunun ikinci maddesine ek fıkra eklenerek "Hürriyet ve Anayasa Bayramı" olarak ilan edilmiştir.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı için düzenlenecek olan bayram programı da belirlenmiş ve yapılacak törenler; Ankara'da ilk olarak [Anıtkabir](#), sonrasında Genelkurmay Başkanlığı, [Anayasa Mahkemesi](#) ziyareti ve Hipodromdaki askeri geçit ve kutlamalar şeklinde sıralanmıştır. Genel olarak resmi düzeyde kutlamaların yapıldığı Hürriyet ve Anayasa Bayramı günü ise resmi tatil günü olarak kabul edilmemiştir.

1963, bayramın ilk kutlandığı yıl olmuştur. Gazeteler genel olarak bu yıl yapılan kutlama haberlerini, Talat Aydemir'in başarısız darbe girişimi ile beraber işlemiş, Başbakan İsmet İnönü ile Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in bayram mesajları ile 27 Mayıs'ın önemi aktarılırken, diğer taraftan da Talat Aydemir olayına gönderme yapılmış ve *Bizi demokratik idareden hiçbir şerir ayıramaz* mesajı verilmiştir.

1964 yılı Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamaları, çok parlak ve coşkulu geçmiş, hatta bu coşkulu törenlere Başbakan İsmet İnönü uzun zamandan beri takmadığı [İstiklal Madalyası](#)nı takarak katılmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel bu kutlamalar dolayısıyla basına verdiği demeçte, 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin değerlendirmesini yapmıştır. Gürsel'e göre; 27 Mayıs ülkede zorbalığı, vatandaşları birbirine düşman gruplara ayırma eylemlerini ortadan kaldırmış ve eşitlik, sevgi, karşılıklı saygı hisleri getirmiş, faziletli bir idarenin temellerinin atılmasını sağlamıştır.

"27 Mayıs'ı Kutladık" başlığı altında 1965 yılı kutlama haberlerini veren dönemin basını, bütün MBK üyelerinin [Anıtkabir](#) ziyaretinde bir araya geldiği ve kutlama törenlerine Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı dışında bütün genel başkanların katıldığı haberlerini sayfalarına taşımıştır.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilk kutlanmaya başladığı yıllardan itibaren, 27 Mayıs'a muhalif basın, bayram

haberlerine sayfalarında çok az yer vererek bir bakıma 27 Mayıs'a ve sonrasında kurulan düzene karşı bir duruş sergilemiş hatta AP'nin iktidara geldiği 1965 yılından itibaren 27 Mayıs hareketine, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na, CHP ve İnönü'ye yönelik eleştirilerinin şiddetini arttırmış ve bu tutumlarını sonraki yıllarda da devam ettirmişlerdir.

1966 yılı bayram kutlamalarında program aynı biçimde, yani ilk belirlendiği şekliyle; Ankara'da ilk olarak [Anıtkabir](#), sonrasında Genelkurmay Başkanlığı ve [Anayasa Mahkemesi](#) ziyareti ve sonrasında da Hipodromdaki askeri geçit ve kutlamalar olarak uygulanmıştır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a, Başbakan Süleyman Demirel'e, [Anayasa Mahkemesi](#) Başkanı Lütfi Akat ve Türk Silahlı Kuvvetlerine tebrik mesajları göndermiştir. Mesajında 27 Mayıs'ı, İstanbul'un Fethi ve Büyük Taarruz ile özdeşleştirerek, bu bayramın da onlar kadar kutlu olduğunu belirtmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de 27 Mayıs'ı inkılap olarak nitelendirmiş ve meşruiyetini kaybetmiş bir iktidarın elindeki milletin, 27 Mayıs hareketi ile kurtarıldığını ifade etmiştir.

27 Mayıs'ı medeni bir ihtilal olarak nitelendiren Burhan Felek, ihtilalin demokrasiyi buhrandan kurtarmak ve kardeş kavgasını önlemek maksadıyla yapıldığı yorumunda bulunmuştur. Felek, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi sonrası yapılan düzenlemeler ile basına verilen özgürlüğün, kendileri açısından bayram yapmak için en önemli sebep olduğunu da sözlerine eklemiştir.

1967 yılı kutlamalarında Cumhuriyet gazetesi, bayramla ilgili haberinde 27 Mayıs Askeri Müdahalesini "Ak Devrim" olarak nitelendirmiş, 28 Mayıs tarihli sayısında da "Törene Katılmayan Partililer Protesto Edildi" başlığı altında yapılan törenlere, çeşitli illerde bazı AP temsilcilerinin katılmadığı haberini vermiştir. Törenlere katılmayan AP'liler İzmir'de çeşitli öğrenci kuruluşlarınca protesto edilmiş ve parti binası üzerine öğrenciler tarafından "Çirkin Politikacı Kendine Dön", "İntikam Üzerine Hükümet İdare Edilemez" şeklinde yazılar yazılmıştır. Yaşanan gerginlikler liselere kadar sıçramış ve İstanbul Plevne Lisesi öğrencileri tören yürüyüşü ile Gaziosmanpaşa meydanına gelerek Atatürk büstüne çelenk bırakmışlar ve tüm bayramlarda bu meydanda tören ve gösteriler yapıldığı halde, Hürriyet ve Anayasa Bayramında herhangi bir tören yapılmamasını protesto etmişlerdir.

Yine bu yılın bayram kutlamaları için bir araya gelen Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı, Türkiye Millî Talebe Federasyonu, Türk Devrim Ocakları ve 27 Mayıs Devrim Derneği 27 Mayıs'ı karalayanlar ve 27 Mayıs öncesine özlem duyanlara uyarı niteliğinde ortak bir bayram mesajı yayınlamışlardır.

Buna karşın, karşı cenahtan Orhan Seyfi Orhon Son Havadis gazetesinde, 27 Mayıs dahil her çeşit ihtilale karşı olduklarını ve bundan sonra, bu gibi hareketlere imkan vermeyeceklerini açıklamıştır

Bu gerilimli ortamın 1968 yılında daha da arttığı görülmektedir. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi üzerinden yapılan tartışmalarda, iktidarda olan ve 27 Mayıs'ı bir türlü kabullenmedikleri eleştirisi yapılan AP'lilerin, bazı yerlerde bayram kutlamalarına katılmadıklarına dair haberler verilmiştir. Esasen bu tartışmalar, Türkiye'nin o yıllarda içinde bulunduğu ve giderek artan siyasi gerilimlerin panoramasını oluşturmuştur.

Cumhuriyet gazetesi, 1969 yılındaki bayram kutlamaları için Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılan törenlerde, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Genelkurmay Başkanının, muhalefet partisi CHP lideri İsmet İnönü'yu selamlamalarına dikkat çekmiş ve yapılan kutlama haberlerini genel olarak İnönü üzerinden ele alarak, onu ön plana çıkarmıştır.

Buna karşın bayrama eleştirel yaklaşan Son Havadis Gazetesi'nde Orhan Seyfi Orhon; mutlu olanlar bayram kutlarken, mutsuzların yüreğinin kan ağladığını belirterek, bundan dolayı da 27 Mayıs'ın bir millî bayram olarak değil, siyasi bir

bayram olarak bile devam edemeyeceğini dile getirmiştir.

27 Mayıs Askeri Müdahalesinin 10. yılı olan 1970'teki bayram kutlamaları, DP'liler için çıkarılan af tartışmalarının gölgesi altında yapılmıştır. Bayrama ilginin azaldığı bu dönemde, basında da bayram haberleri diğer yıllara nazaran az yer bulmuş ve bayram haberleri geçiştirilmeye çalışılmıştır. Muhafız basın her zamanki eleştirilerini, Atatürk üzerinden yapmış ve 27 Mayıs'ın Atatürk'ün kurduğu TBMM'yi kapatan, anayasayı yırtan bir olay olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

Bir yıl sonraki 1971 yılı kutlamaları da bu defa 12 Mart Askeri Muhtırasının gölgesinde kalmış ve bu durum kutlama haberlerine de yansımıştır. Bu yıl [Anıtkabir](#), Genelkurmay Başkanlığı ve [Anayasa Mahkemesi](#) törenlerinde bir değişiklik olmazken, Hipodromda yapılması gereken askeri törenler yapılmamıştır ki bu törenlerin daha sonraki yıllarda da yapılmadığı görülmektedir. Bir süre önce askeri muhtıra sonrası başbakanlıktan azledilmiş olan AP lideri Süleyman Demirel de Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılan törenlere katılmış ve askeri tebrik etmiştir. Aydın Menderes bu durumu, Süleyman Demirel'in askeri müdahale endişesini hep taşıdığı, bu nedenle askerle ilişkisini düşükte olsa yürütmeyi siyaset edindiği şeklinde yorumlamıştır.

DP taraftarlığı ile ön plana çıkmış olan gazeteler bayram haberlerini sayfalarında geçiştirirken, Nadir Nadi [Cumhuriyet Gazetesi](#)'nde, bugünkü sorunların gerçekte çok ilerici olan 1961 Anayasası'nın uygulanmadığından yaşandığını, çok büyük umutlarla yapılan 27 Mayıs Askeri Müdahalesi sonrası bayram kutlamalarında yaşanan neşeden eser kalmadığını ifade etmiştir.

Bayrama karşı olan ilginin azaldığı ve bayram kutlamalarının dönemin siyasi olaylarının gölgesi altında kaldığı, 1975 yılına kadar olan süreçte bayram kutlamaları, rutin kutlamalar şeklinde yapılmış, basında da bayram haberleri genel olarak geçiştirilmiştir.

1975 yılına gelindiğinde, ülke içinde 1971 askeri muhtırasına rağmen durmak bilmeyen karışıklıkların, bu yıldan itibaren daha da şiddetlenmesi ve siyasi gerginliğin her geçen gün artması ile 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı üzerinden tarafların birbirine daha çok saldırdığı görülmektedir.

27 Mayıs Askerî Müdahalesini gerçekleştiren gücün de, vaat ettiklerinin arkasında durmadığını, bu yüzden de ülkede yeniden muhafazakarlık ile eski zihniyetlerin canlandırıldığı eleştirisinde bulunan 27 Mayıs taraftarı basın, uzun yılların birikimi ile meydana gelmiş devrimlerin toplumun canlanması, güç kazanması ve yenilenmesi için bir vesile olduğu, ihtilal yıldönümlerini bayram coşkusu içinde kutlamanın, geçmişin değerlendirilmesi ve geleceğe yön verilmesi açısından faydalı olduğu değerlendirmesinde bulunurken, 27 Mayıs karşıtı basın ise bu günün millete mal olmadığı, diğer millî bayramlar kadar benimsenmediği ve büyük bir kitleyi toptan red ve inkar yoluna giderek, düşman ilan ettiği şeklinde bilindik eleştirilerini yinelemiştir.

Bununla birlikte bu yıl yapılan kutlamalarda diğer yıllardan farklı olarak, at yarışları düzenlenmiş, bir yemek tertip edilmiş ve askeri bando başkentte halka bir konser vermiştir.

1976 yılı kutlamalarında 27 Mayıs muhalifi ve taraftarı kitle, bir önceki yıl yaptığı eleştiri ve değerlendirmelerine benzer açıklamalarda bulunmuştur.

Nadir Nadi köşe yazısında; "27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin 16. Yılında Ne Bayramı?" diyerek bu ihtilalin vaat ettiklerinin yerine getirilmediğini iddia etmiş, devrim olarak nitelendirdiği 27 Mayıs'ın iyi niyetle yapıldığını ve askerinin

yönetimi sivil idareye bıraktığını ancak geçen zaman içinde anayasanın özgürlükçü yapısının gericiilere ve çıkar çevrelerine yaradığını ve özellikle 1965 sonrası bu çevrelerin ellerinden geldiğince, halkın bilinçlenmesini engellemek için her yola başvurduğunu söyleyerek AP ekseninde karşıt kitleyi hedef almıştır.

Bu görüşe karşın, 27 Mayıs'ı ve bayramını bölücü bir faaliyet olarak nitelendiren ve 27 Mayıs'a millî bir görünüm verme gayretlerinin iflas ettiğini söyleyen Bedii Faik ise sol basını hedef alarak *...sol basın 27 Mayıs'ın sönük törenlerle kutlanmasından yakınmaktadır. Ne istiyorlar acaba, milletçe şakır şakır oynansın mı* şeklinde eleştirisini dile getirmiştir.

Tartışmaların devam ettiği 1977 yılı kutlamalarında eleştirilerin odağında dönemin başbakanı Süleyman Demirel vardır. Kutlamalara katılmak yerine Kayseri ve Niğde gezilerine çıkan ve 1961 Anayasasına yönelik eleştirilerde bulunan Demirel'i basın, "AP lideri Anayasa Bayramında Anayasa'yı suçladı" başlığı altında eleştirmiştir.

Siyasi parti liderlerinin bayram kutlamalarına katılmayarak 27 Mayıs'a yönelik tepkilerini eylemsel olarak ortaya koydukları 1978 yılındaki bayram kutlamalarının coşkuyla yapıldığı haberleri yanında, dönemin basınında AP lideri Süleyman Demirel, Millî Selamet Partisi lideri Necmettin Erbakan'ın yapılan törenlere katılmadıkları haberleri de yer almıştır.

1979 yılı kutlamaları sırasında dönemin siyasilerinin, bayram üzerinden verdiği mesajlarının gittikçe sertleştiği görülmektedir. Dönemin başbakanı Bülent Ecevit, Türk Milletinin huzurunun suskunlukla değil, Anayasa'da öngörülen hakçı düzen ile sağlanabileceğini belirtirken, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ise Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Atatürkçü Cumhuriyet'in değiştirilmesi ve yozlaştırılmasına izin vermeyeceği görüşünü dile getirmiş, Millî Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek'te, 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin Atatürkçülüğe yeniden dönüşün, demokratik düzenin tekrar rayına oturtulmasının bir eseri olduğu tespitinde bulunmuştur. Bu görüşlere karşın Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ise 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin, Türk Milleti üzerinde derin yaralar açtığını ve bu günü kutlamaya yani Hürriyet ve Anayasa Bayramına son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

[Anıtkabir](#)'deki törenlere bir önceki yılda olduğu gibi AP, MSP ve MHP temsilcileri katılmamış, törene sadece iki adet çelenk göndermekle yetinen AP lideri Süleyman Demirel bayramın kutlandığı gün, Anadolu'daki seçim çalışmalarına katılmıştır. Demirel burada yaptığı konuşma ve gazetelere verdiği demeçlerde; 27 Mayıs'ın ne nam altında olursa olsun kutlanmaması gerektiğini, halkın bir kısmının ızdırap duyduğu bir olayı, diğerlerinin bayram olarak kutlamasının sürdürülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Anayasaya yönelik eleştirilerde de bulunan Demirel, bir anayasa bunalımı yaşandığını ve mevcut anayasa tartışılırken bu anayasanın bayramının kutlanamayacağını, devletin usulen kutlamaları yaptığını ve bu bayramın kaldırılması için TBMM'de yeterli çoğunluğa sahip olmadıklarından, öncelikle bunun kamuoyu mücadelesini yaptıklarını dile getirmiştir.

Ülkenin içinde bulunduğu ortam, anarşi ve terör olayları, ekonomik sorunlar ve siyasi istikrarsızlık gibi gerilimlerin en üst noktaya ulaştığı 1980 yılında yaşananlar, 27 Mayıs kutlamaları ve mesajlarına da yansımış, CHP lideri Bülent Ecevit 1961 Anayasası'nın ihlal edildiği, 27 Mayıs ruhunun ortadan kaldırılmaya çalışıldığı mesajını yinelerken, benzer bir eleştiri ile Türkiye İşçi Partisi Genel Sekreteri Nihat Sargın, bugünkü siyasi iktidar ve onun temsil ettiği gerici güçlerin, Anayasa'yı ve onun kurduğu ilerici düzeni, geriye doğru değiştirmek istediklerini ifade etmiştir.

Dönemin Türk Hukuk Kurumu Başkanı Muammer Aksoy ise 27 Mayıs'a karşı olanların bugün yürütmenin başı olduklarına dikkat çekerek, 27 Mayıs Bayramını tam bir çelişkiler yumağı, faciası olarak yorumlamıştır.

Muhalefette olduğu 1979 yılı kutlamalarına katılmayan dönemin başbakanı Demirel'in, bu yıl yapılan kutlamalara hükümet üyeleri ile tam kadro katılmasının ve MSP lideri Erbakan'ın [Anıtkabir](#)'de yapılan törenlere katılmayıp, Genelkurmay Başkanlığı'ndaki törenlere katılmasının eleştirildiği 1980 yılı törenleri, dönemin siyasi çekişmelerini yansıtan bir gerginlikle yapılmıştır.

Son yıllardaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamaları sırasındaki dönemin siyasi aktörlerinin mesajlarına da yansıyan siyasi istikrarsızlık ve çekişmeler, ekonomik sorunlar ve anarşi ortamı sonuçta 12 Eylül Askeri Müdahalesini doğurmuştur.

Anayasanın askıya alınıp, siyasi partilerin kapatıldığı ve sıkıyönetimin uygulandığı bu dönemde, son verilen birçok uygulamadan birisi de Hürriyet ve Anayasa Bayramı olmuştur.

Bu kararla ilgili Millî Güvenlik Konseyinin 10 Mart 1981 tarihli gerekçesinde: *27 Mayıs günü 1963 yılından beri Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kutlanmaktadır. Bugün 1960 Devriminin ve dolayısıyla 1961 Anayasasının kutlandığı gündür. Ancak özellikle 1970'li yıllardan itibaren meydana gelen gelişmeler sonucu 1961 Anayasasının toplum bünyemize uygunluğu tartışılır hale gelmiş ve bayram günü halk arasında etkinliğini yitirmiştir. Bu nedenle 27 Mayıs resmi bayramlar arasında sayılmamıştır* şeklinde bu karar açıklanarak, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve onun akabinde oluşturulan 1961 Anayasası'nın kutlandığı "Hürriyet ve Anayasa Bayramı" resmi bayramlar arasından çıkarılmıştır.

Bu kararı 27 Mayıs karşıtları, Türk toplumunun büyük çoğunluğunun bu bayramı asla bir mutluluk günü olarak kabul etmediği noktasında söylemleri ile memnuniyetle karşılariken, taraftar kesim ise 27 Mayıs'ı sadece bir resmi bayram günü olarak anlamının bir yanılgı olduğunu, 27 Mayıs'ın özgürlük devrimi niteliğiyle toplumsal yaşamda silinmeyecek izler bıraktığı değerlendirmesi ile tutucu güçlerin bu bayramın kaldırılmasına duydukları sevince karşı eleştiride bulunmuşlardır.

Mahmut BOLAT

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA, 30.01.0.0.1.10.2, 08.07.1960.

BCA, 51.0.0.0.4.33.29, 28.09.1960.

Resmi Belgeler

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 15, 01.04.1963; Dönem: 1, Cilt: 15, 03.04.1963.

Millî Güvenlik Konseyi Dergisi, S. 168, 1981.

Resmi Gazete, 1 Haziran 1935, S. 3017; 4 Temmuz 1938, S. 3950; 13 Nisan 1963, S.11381.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, Cilt: 3, 27 Mayıs 1935; Devre: 5, Cilt: 26, 20 Haziran 1938

T.C. Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, C. 2, 16. Birleşim, 1961.

Sürelî Yayınlar

“15. Yıldönümünde 27 Mayıs”, Millî Birlik Grubu, **Cumhuriyet**, 27.05.1975.

“27 Mayıs Sönük Törenlerle Kutlandı”, **Cumhuriyet**, 28.05.1976.

“Devrim Yürüyecek”, **Cumhuriyet**, 27.05.1968.

“Hürriyet ve Anayasa Bayramının 19. Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 27.05.1979.

“Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele Aldı”, **Cumhuriyet**, 27.05.1960.

“Türk Ordusu Vazife Başında; Silahlı Kuvvetlerimiz Bütün Yurtta İdareyi Fiilen Ele Aldı”, **Hürriyet**, 27.05.1960.

Akşam, 28.05.1968.

Cumhuriyet, 27 Mayıs 1964; 28 Mayıs 1964; 27 Mayıs 1966; 27.05.1967; 28.05.1967; 28.05.1968; 28.05.1969; 28.05.1971; 28.05.1975; 28.05.1977; 28.05.1978; 27.05.1980; 28.05.1980.

FAİK, Bedii, “Çok Bile”, **Son Havadis**, 30.05.1976.

FELEK, Burhan, “27 Mayıs”, **Cumhuriyet**, 27.05. 1966.

GÜRESİN, Ecvet, “27 Mayıs”, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1963.

GÜVEN, Muhiddin, “Bir Yıldönümü ve Onu Aşan Büyük Sözler”, **Son Havadis**, 01.06.1974.

KAKINÇ, S. Halit, “Bayram Kavramına Uygun Bir Karar”, **Son Havadis**, 21.03.1981.

Millîyet, 28.05.1963; 28.05.1965; 28.05.1967; 28.05.1968; 28.05.1975.

NADİ, Nadir, “Bir Bayram Üzerine”, **Cumhuriyet**, 27.05.1971.

....., “Ne Bayramı”, **Cumhuriyet**, 27.05.1976.

ORHON, Orhan Seyfi, “26 Mayıs'ta”, **Son Havadis**, 30.05.1967.

....., “27 Mayıs!”, **Son Havadis**, 28.05.1970.

....., “Kısır Bir Yol”, **Son Havadis**, 26.05.1965.

....., “Siyasi Bayram”, **Son Havadis**, 27.05.1969.

SELÇUK, İlhan, “27 Mayıs, Bir Bayram Günü müydü?”, **Cumhuriyet**, 21.03.1981.

Son Havadis, 27 Mayıs 1965.

Ulus, 29 Mayıs 1960.

Zafer, 27.05.1970.

Telif ve Tetkik Eserler

- AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çeviren: Yavuz Alogan, 11. Basım Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.
-, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Türkçesi: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 1996.
- AVCIOĞLU, Doğan, **Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)**, İkinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul 1978.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İhtilalin Mantiği ve 27 Mayıs İhtilali**, 7. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.
- BALTA, Evren, "Geçmişten Günümüze Darbeler" **Osmanlı'dan Günümüze Darbeler**, Haz. Mehmet Ö. Alkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2017.
- BOLAT, Bengül, "1923'ten Günümüze Cumhuriyet Bayramı", **Türk Yurdu**, 31(290), 2011, s. 192- 197.
-, "Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 90 Yıllık Süreçteki Değişim", **Kuruluşundan 90. Yılına Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu, Eskişehir 23-25 Ekim 2013**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016, s.813-836
- BOLAT, Mahmut, "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1963-1980)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 34 (2): 98, 2018, s. 377-410.
- MENDERES, Aydın, **Babam ve Ben**, Ufuk Yayınları, İstanbul 2012.
- ÖZDEMİR, Hikmet, "Siyasal Tarih (1960-1980)", **Türkiye'nin Yakınçağ Tarihi 1908-1980**, C.1, Millîyet Kitaplığı, İstanbul bty.
- SALMAN BOLAT, Bengül, "Türkiye'nin Millî Günü: Cumhuriyet Bayramı", **Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi 1920-1938**, C. I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2009s. 112-115.
-, **Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.
- TOKER, Metin, **Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1991.
- TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- 21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hurriyet-ve-anayasa-bayrami/?pdf=7028> adresinden erişilmiştir